

Загальна теорія управління: у пошуках джерел власного становлення

Розкриваються джерела з яких впливає необхідність формування загальної теорії управління – управління технічними, біологічними та соціальними системами.

Ключові слова: система управління, причина, менеджмент, філософія управління.

Підстав для вивчення світоглядних і ідеологічних основ кібернетики або загальної теорії управління достатньо. «Людство повинне навчитися керувати своїми справами, щоб уникнути хаосу і загибелі – такий непорушний імператив наступаючої нової епохи» [4]. У той же час деякі дослідники, наприклад, А.В. Тихонов вважає, що головною причиною кризової ситуації в пізнанні явища управління, що склалося на початок ХХІ століття є «методологічно помилкова трактовка управління як всезагальної або універсальної категорії, що одночасно має відношення до природи, до техніки і до суспільства» [11, с.127]. І він пояснює це наступним чином: «Управління, яке не виконує в суспільстві гуманістичну функцію, перетворюється на маніпулювання людьми, в технологію досягнення будь-якої, у тому числі аморальної і асоціальної цілі (у тероризм, наприклад).

Таке «управління» стає небезпечним джерелом соціальних деформацій. Тому для визначення того, що є управління в соціальних системах, недостатньо природничо-наукових і техніко-технологічних уявлень. Управління в суспільстві не знаходиться поза моральними ідеалами і критеріями, які тільки і визначають його соціальне призначення. Тому «цільова дія», на якій будуються моделі управління, дуже проблематична.

На відміну від природних і технічних систем, в системах соціального управління принципово недосяжна і повнота інформаційної різноманітності суб'єкта управління відносно керованого об'єкту, як цього вимагає кібернетика. Вона заповнюється тільки шляхом наслідування певного морального ідеалу (що не піддається уніфікації і алгоритмізації) в підході до управління, що використовує природно наукову методологію системного аналізу» [11, с.128].

Дійсно, абсолютизація технократичних ідей, як цілераціонального методу управління суспільством, привела нас у ХХ столітті до технократизму і загнала соціальний розвиток у глухий кут, але це зовсім не означає, що ми повинні кинути у іншу крайність і відмовитися від раціоналізму і системного підходу в управлінні суспільством.

Зазначимо, що управління як предмет дослідження цікавило й до сих пір цікавить багатьох науковців. Згадаймо хоч би найвідоміших: Ф.Тейлор, А.Файоль, М.Вебер, Г.Форд, Е.Мейо, П.Друкер, Р.Девіс, Д.Міллер, Г.Мінцберг, Ч.Барнарл, Р.Акоф, Р.Майлз, Г.Беккер, Л. фон Берталанфі, Р.Калман, М.Месерович, В.М. Глушков, А.М. Колмогоров, М.М. Моїсєєв, М.П. Бусленко, В.М. Садовський, О.І. Уемов, І.Блаумберг, Е.Г. Юдін.

Проте, всі вони вирішували дану проблему з боку практики, тобто намагалися індуктивним шляхом піднятися до теоретичного узагальнення колосального масиву управлінських процесів і продуктів.

Як відомо, Н.Вінер намагався створити науку про складні системи управління (технічні, біологічні і соціальні) як і багато інших його послідовників (наприклад, С.Бір, У.Р. Ешбі). Виділимо також О.О. Богданова, який своєю загальною теорією організації передбачив багато в чому концепції і положення кібернетики, теорії рішень та ін. Серед сучасних робіт відзначимо важливість для дослідження предмету роботи працю А.В. Тихонова «Соціологія управління», яка також внесла свою частину в розвиток загальної теорії управління.

Однак, не дивлячись на безліч праць з окресленої тематики, сьогодні наявні концепції у сфері соціального управління вступили у гостру суперечність між собою. У

той же час усі вони можуть бути пояснені, тобто «зняті», у філософському сенсі слова, філософією загальної теорії управління, філософією кібернетики, філософією систем управління, філософією інформатики або філософією управління. Для нас це однопорядкові терміни і тому у подальшому, для зручності, ми будемо використовувати термін «філософія управління», вживаючи його як синонім шойно наведених специфічних понять, що обслуговують сьогодені управлінську галузь.

Метою статті – є уточнення суспільної потреби у розробці загальної теорії управління технічними, біологічними і соціальними системами.

Ми вважаємо, що існує як мінімум одинадцять головних підстав для невідкладної розробки, з нашої точки зору, концепції філософії управління. Вони є одночасно причинами й джерелами, з яких впливає така необхідність.

Серед перших назвемо прагматичні причини. Масштабні організаційно-структурні трансформації у горизонті глобалізації і глокалізації сучасного соціального світу, у тому числі й в українському суспільстві, істотно актуалізують проблему філософського обґрунтування найбільш результативних форм і способів організаційної взаємодії в системах управління різних сфер і ієрархічних рівнів, які охоплюють своїм організаційним впливом усі сфери життєдіяльності індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому.

Це свідчить, що на сучасному етапі суспільних трансформацій особливого значення набуває комплексне вивчення різноманітних аспектів організаційної взаємодії в соціальному управлінні, під якою розуміється взаємоузгоджений зв'язок елементів організаційної системи соціального управління при одночасному узгодженому взаємозв'язку з подібними системами сполучених соціальних утворень. А наявність же сталої організаційної взаємодії усередині будь-якого соціального утворення, а також між взаємопов'язаними і взаємозалежними соціальними утвореннями, власне, й забезпечує ефективне функціонування системи соціального управління в сучасному суспільстві.

Далі наголосимо на екологічних причинах. Нині існує безліч екологічних проблем, не вирішення яких, як свідчать екологи й фахівці з управління природними ресурсами, загрожують масштабними катастрофами існуванню світової спільноти. Наявність цих проблем є результатом неякісного управління біологічними системами на які ми перенесли принципи технічного управління, як це було у Японії і в Україні на Чорнобильській атомній станції. «Там, де втручається людина, природа не перестає робити свою справу. Доля комплексу, який він прагне зберегти або усунути, визначається як і раніше усією сумою умов, усіма діями середовища, а зусилля людини – тільки один з доданків цієї суми» [2, с.166]. Ця різниця є результатом прояву світоглядної спрямованості дії людини і ідеологічної різниці між ідеологією соціального менеджменту і ідеологіями управління технічними і біологічними системами. Тому завдання соціальної філософії зрозуміти характер зміни, що відбувається, для того, щоб виробити адекватний їм характер мислення і поведінки суб'єкта історичної дії. Цією ж обставиною визначається рівень абстракції, який потрібний для пояснення процесу оптимізації планетарного життя.

Виснаження природних ресурсів, що катастрофічно насувається на нас, стало результатом того, що суспільство, формулюючи свої цілі, розглядало себе як ізольовану множини, не пов'язану з біосферою. Навряд чи проблема планетарної екології могла б виникнути, якби пануючим світоглядом активної частини суспільства було вчення, стурбоване розвитком не суспільства як деякої самостійної категорії, а біосфера або, ще ширше, – біоосмогонічної системи.

Це свідчить про те, що для глибшого розуміння суті того, що відбувається з нами нині, необхідно вийти за межі другої природи і подивитися на загальноцивілізаційний процес з боку мегаеволюції Всеселеної, втямивши місце в ній земного людства. Ми надто зосереджені у сфері управління соціальними системами і не помічаємо, що збоку філософського знання краще видно за якими єдиними законами живе Природа, Людина і Світ. Відкрити нам очі на їх організаційну взаємодію може тільки філософія управління.

Інші причини дослідження філософії управління – онтологічні причини. Останні полягають у тому, що сучасна наука достеменно доводить, що технічний, біологічний і соціальний світ тісно взаємопов'язані один з одним, тут діють одні і ті ж закономірності у сфері управління. «Природа одна – пише П.Енгельмейер, – вона

починається в царстві мінералів і закінчується у душі генія» [12, с. 93]. Сьогодні в науці чітко зафіксовано, що технічні системи, біологічні системи і соціальні системи володіють оригінальними тілами, що обумовлені косною, живою і розумною речовиною і мають загальні закономірності розвитку і функціонування, що пояснюються і підкоряються законам і закономірностям техно-, біо- і соціоценозів [8]. Р.Акофф намічає, як відомо для фахівців, такий ряд: розуміння корпорації як машини, як організму і як організації, причому, із його точки зору останнє розуміння виключає два попередніх. Потреба у «сходженні організаційних форм» (за О.О. Богдановим) є «результат схоже спрямованого підбору з боку схожого середовища» [3, с. 90]. Сьогодні цього вимагає становлення планетарного соціального організму – результат дії енерго-інформаційного середовища або ноосфери.

Певною мірою до становлення загальної теорії управління спонукають наявність когнітивних причин, які полягають у тому, що теорію управління як незалежну науку принципово не можливо створити, порушивши загальні рівні теорії пізнання, оскільки існують три види рефлексії: елементарна, наукова і філософська.

На користь філософського погляду на формування загальної теорії управління сприяє постановка питання про неї в узагальненій формі. На це прямо вказував О.О. Богданов. «Досвід усіх наук показує, – писав він, – що вирішення приватних питань завичай досягається лише тоді, коли їх заздалегідь перетворюють в узагальнені форми; і при цьому разом із спотятку поставленим вирішуються маса інших. Однорідних питань. Основне значення тектології – в найзагальнішій постановці питань» [2, с. 140].

Щодо формаційних причин, то варто відзначити наступне – в основі дезорганізованого капіталізму і соціалізму/комунізму типу СРСР лежить криза керування як одного із наслідків глобалізації, викликаного неможливістю пристосування управлінських систем до умов хаотичного існування суспільства, в результаті чого виникають загрози для всього людства:

1) самопрограмування є першою загрозою, пов'язаною із перетворенням формування свідомості на найбільш ефективний бізнес, так як керовані системи просто можуть втратити адекватність у масштабах всього розвинутого світу, що може привести до непередбачуваних, але і сумних наслідків для всього людства;

2) зниження персональної відповідальності керованих систем за все, що відбувається у світі;

3) спотворення чи звуження дії самої демократії, яка перетворюється на квазі-демократію, варварську демократію чи взагалі на її відсутність як такої, пов'язаної з послабленням функцій держави, яка є несучою конструкцією сучасних демократій;

4) відривом еліти від маси, яка розвивається по своїм власним законам і самозамикається сама на собі так як спосіб мислення і світогляду еліти істотно відрізняється від поширених у суспільстві, в результаті чого вона лишається своєї ефективності;

5) ідеї і уявлення, що народжені в низах суспільства вже не дифундують вгору по капілярним системам суспільства і не приймаються елітою.

В результаті потенціал демократії зменшується до надзвичайно обмежених розмірів самої еліти, так як еліта інформаційного суспільства значно вузше еліти традиційного суспільства, що викликане її мобільністю і концентрацією ресурсів в її руках (наприклад, фінансова еліта здатна за короткий проміжок часу змінити фінансову ситуацію у світі).

Важливе місце займають загальноцивілізаційні причини, які охопили наше життя з усіх боків і направляють його у єдине еволюційне русло соціального розвитку. Тут діє декілька чинників.

По-перше, значним посиленням ролі раціональності у житті планетарної цивілізації, що охоплює її класичне, і некласичне, і постнекласичне розуміння і відображає світ в абстрактно-ідеальних сутностях і моделях». Раціональність – як абстрактно-логічний і, водночас, соціокультурний феномен, що може бути застосований як до форм і способів мислення, так і до людської діяльності і поведінки. Універсальну роль сьогодні відіграє соціальна раціональність, яка характеризує діяльнісний аспект проблеми, що характеризує зміст і спрямованість соціальних, у тому числі й організаційних, відносин в єдності кількісних і якісних вимірів, і може розглядатися як норматив, основа гармонії і доцільності людської діяльності.

По-друге, становлення інформаційної єдності світової спільноти веде до того, що потоки інформації з усіх куточків нашої життєдіяльності потужними ІТ-технологіями спрямовуються у сферу управління яка повинна їх переробити і прийняти відповідні управлінські рішення.

По-третє, наростає організаційна єдність світової спільноти, що супроводжується модернізацією структури планетарного життя і формуванням нових центрів планетарного тягіння центробіжних сил, а саме: Об'єднаної Європи, Китаю і Індії, США, нарешті, ісламського світу.

По-четверте, втратою простором своєї ролі домінування у організації нашого буття і на першу роль виходить час, а він уже задає інші – нелінійні параметри нашого життя.

Не останнє місце займають причини національного походження, оскільки актуальність вивчення даної проблеми для сучасного українського суспільства додатково зумовлена й такими обставинами.

По-перше, системна трансформація українського суспільства та його інтеграція в європейській і світовий простір потребує відповідного наукового забезпечення процесу скасування ряду старих та створення низки нових організаційних структур управління в різних сферах суспільного життя.

По-друге, недостатнє наукове супроводження процесу реформування вітчизняної системи соціального управління веде до неузгоджених дій взаємозалежних соціальних утворень, а також до протистояння законодавчих і виконавчих владних структур, центральних, регіональних і місцевих органів у правління, що зумовлює виникнення та загострення кризових явищ у суспільстві.

По-третє, наукова необґрунтованість процесу переорієнтації старої адміністративно – командної системи соціального управління на нові ринкові механізми, демократичні принципи й моделі, які не мають в нашій країні стійких традицій та відповідного організаційного досвіду, призводить у цілому ряді випадків не тільки до дезорганізації самих систем соціального управління, але й до руйнування організаційних і господарських зв'язків, відносин і взаємодій між керуючими суб'єктами та керованими об'єктами.

З середини 50-х років ХХ століття кібернетика починає втрачати свою роль / місію як науки про управління, завдяки не розумінню або ігноруванню фундаментальних праць Н. Вінера і його соратників – О.О. Богданов [2;3], Г.Клаус [9], С.Бір [1], П.Друкера [6;7]. А тому наступною причиною є конкуренція у сфері розробки загальної теорії управління.

Надалі переважачим терміном став «менеджмент», позначивши як саме управління в якості певних дій суб'єкта-керівника, так і теоретичне відображення цієї реальності – науку управління. Кібернетика, як наукова дисципліна, зрозуміло, залишилася, але зникли її претензії на роль деякої усеосяжної науки управління, а пізнавальні інтереси були зрушені в область поведінкового дослідження біологічних систем, результати якого успішно застосовуються при розробці самокерованих технічних систем. Важливо зрозуміти, що це – зовсім не термінологічна «зміна влади»: при ретроспективному аналізі очевидно, що кібернетики, що ведуть авторитети, переоцінювали її пізнавальне охоплення, стверджуючи, зокрема, що «кібернетика – це наука про загальні принципи управління, про засоби управління і про використання їх в техніці, в людському суспільстві і в живих організмах» [8].

Ця заявка виявилася вища за сили кібернетики, оскільки її теоретики недостатньо повно з'ясували найбільш сутнісну характеристику управління як взаємовідносини «суб'єкт – об'єкт». Подібною недооцінкою вирішальної ланки усієї системи управління вони мимоволі віддали данину технократичному редукціонізму, наприклад, наступною заявою: «Взаємозв'язки систем, що управляють і керованих, в кібернетичі вивчаються лише в тій мірі, в якій вони допускають вираження засобами математики і логіки» [7].

Між тим «менеджмент», що етимологічно означає «господарювання» (корінь – англійське слово «manage», від латинського «manus» – рука), і у своїх витоках, тобто в роботах Фредеріка Тейлора і його послідовників, був фактично націлений на досягнення найбільш ефективного способу господарювання на наукових основах («Scientific management»), поступово розширив свої пізнавальні претензії, ставши синонімом «науки управління» («Science of management»). І нині стали звичними не лише терміни

«фінансовий менеджмент», «кадровий менеджмент», але також «політичний менеджмент», «державний менеджмент» («адміністративний менеджмент»), «соціальний менеджмент», «комунікаційний менеджмент», «репутаційний менеджмент» (паблік рилейшнз) і так далі. Так на практиці активна частина – соціальний менеджмент затьмарила ціле – кібернетику і дослідники заговорили про потребу створити загальну теорію управління.

Відмітимо наявність кадрових причин. Так, теорії реформування сфери управління і відповідні програми підготовки фахівців в цій області доки не розроблені, а тому необхідно перепрофілювати програми підготовки політиків і менеджерів до системного використання управління гомеостазом, гомеорезом і гомеоклазом (ризиками) у алгоритмі стійкої нерівноважності, до якої трансформується світова економіка і при цьому має високу динаміку і інноваційний характер. А отже професійна освіта менеджерів вимагає докорінного оновлення за усіма системоутворюючими чинниками, а саме: світоглядом, ідеологією, методологією, організаційною свідомістю, організаційною культурою, практичною діяльністю і оцінками якості управлінської праці. Світогляд менеджера є найглибиннішим пластом цих перетворень. Уміння мислити глобально означає:

- а) мислити в термінах процесів, а не структур;
- б) мислити в термінах динамічного цілого, а не статичних частин;
- в) бачити не лише безпосереднє сьогоднішнє, але і набути перспективи, причому добре б віддалену, довгострокову;
- г) вбудувати у свій образ мислення ідею коеволюції як «мистецтва жити разом».

При цьому найбільш експлуатованою властивістю структури самоорганізації є її здатність до підтримки виникаючої соціальної спільності у високоінтегрованому і при цьому внутрішньо напруженому стані. Для того, щоб творчо вирішувати складні завдання потрібне особливе творче мислення. Синергійне сполучення у свідомості образів минулого, сьогоднішнього і майбутнього формує образ процесу руху цілого до можливих для нього майбутнім станам. У цьому образі і визначаються можливі цілі соціального управління.

Однією з причин обмеження ролі традиційної теорії організації є зміна акцентів діяльності управлінців в корпораціях, все менша їх частина зайнята технічними питаннями, а велика виконує ролі командних гравців, внутрішніх підприємців, експертів, консультантів, віртуальних працівників. Це тенденція відходу від технічного професіоналізму до соціального професіоналізму і потім до концептуального професіоналізму.

Крім того, філософський аналіз проблем теорії і практики менеджменту обумовлений тим, що управління, будучи синтезом науки і мистецтва, знання і досвіду, є широке дослідницьке поле для вивчення інноваційного потенціалу особистості людини – менеджера, її поведінки у різних ситуаціях.

Нарешті існують причини, що пов'язані з різними аспектами соціальної взаємодії, які у рамках осмислення соціальних стосунків, залишаються у фокусі філософського аналізу починаючи з класичного періоду і до наших днів. Однією з особливостей сучасної соціальної філософії є концептуалізація питання про співвідношення соціальної взаємодії і соціокультурного простору, в якому розгортається взаємодія соціальних акторів. Аналіз джерел дозволяє зробити висновок про те, що як і раніше не вироблена єдина цілісна концепція соціальної взаємодії, відсутнє його змістовне визначення, яке могло б стати не лише початковим пунктом розуміння, але і основою для систематизації типів соціальних стосунків. Не вирішено питання і про те, які з існуючих характеристик соціальної взаємодії залишаються інваріантними на усіх етапах розвитку соціуму і не залежать від числа взаємодіючих соціальних суб'єктів, а які міняються і, отже, немає визначальний. Слабо досліджені дистанційовані соціальні взаємодії у рамках структурно-функціональних систем суспільства, на соціальному рівні і міжпоколінні взаємодії. Головна ж проблема полягає у відсутності єдиних теоретико-методологічних підстав для опису і пояснення цих різномірних соціальних взаємодій. А управління технічними, біологічними і соціальними системами є саме такими, що розташовані, як мінімум на трьох рівнях структури Всесвіту – у так званій першій, другій і третій природі.

Нарешті, освітянські причини, оскільки сьогодні потрібна принципово інша професійна освіта, в центрі якої – не фактологія, а методологія оволодіння нових знань, яка відповідає новій логіці соціальної поведінки в інноваційній економіці. Інтерес філософії до управління обумовлюється тим, що нині складається ціла низка управлінських дисциплін: теорія менеджменту, соціологія управління, управлінська логіка і епістемологія, філософія управління, створюються програми викладання управлінських дисциплін.

При цьому вступають традиційні філософські і методологічні проблеми, але вже конкретно відносно управління: визначення предмету і меж управлінських дисциплін, суті і поняття управління, типології і осмислення різних напрямів концептуалізації управління, вибору і обґрунтування найбільш ефективних стратегій дослідження управління і інші. Регулюючу роль самої філософії, як активної форми суспільної свідомості, найбільш коротко і всеосяжно висловив Г.Гегель: «Філософія керує уявленнями, а вони керують світом» [5, с.554].

Отже, вищевикладені причини спонукають нас до спеціального аналізу генезису і світоглядно-ідеологічних засад феномену управління як геологічної цілісності, що охоплює своїм впливом технічні, біологічні і соціальні системи, і на кожному організаційному рівні світоустрою, модефікуюсь у просторі і часі, має одиничні, особливі, загальні і всезагальні властивості. Це торкається, у першу чергу, змісту, форм, елементів управління, структури управлінських систем, управлінської технології, компетенції управлінських кадрів, теорії прийняття управлінських рішень на трьох рівнях:

- а) на рівні повсякденної діяльності, коли ми оцінюємо логічність, рефлексивність, цільовідповідність повсякденної поведінки людей;
- б) на інституційному рівні, коли йдеться про узгодженість, упорядкованість, ефективність функціонування соціальних інститутів;
- в) на соціальному рівні, коли оцінюється розумність суспільного устрою, адекватність та відповідність розвитку соціуму законам історичного процесу та природі людини.

Наведений перелік детермінантів, що штовхають нас до узагальнення алгоритмів управління технічними, біологічними і соціальними системами можна доповнювати і доповнювати, але для нас існує серед них декілька головних чинників, а саме:

- а) становлення інформаційної і організаційної єдності світової спільноти, що є наслідком геологічного розвитку світової спільноти потребують у взаємозалежному світі узгодженої з ним організаційної поведінки світової спільноти;
- б) управління обумовлюється процесами самоорганізації і регуляції природних процесів і тому має геологічний характер і не залежить, як не парадоксально, від свавілля людини, а, навпаки, ставить її у певні рамки організаційної поведінки. Тут для нас ситуація має такий же характер як співвідношення інформації і знання: будь-яке знання це інформація, але не будь-яка інформація – це знання;
- в) субстанційна єдність технічних, біологічних і соціальних систем, оскільки усі вони продукт життєдіяльності особистості людини і вони, будучи однією і тією ж субстанцією, лише перебувають у різних формах буття;
- г) особистість і надалі буде синхронно планувати і розбудовувати не тільки власний розвиток, але й обслуговуючи її системи техніки і організаційного забезпечення, мається на увазі – соціальні організації у яких вона самореалізується, оскільки їх головна функція – задовольняти потреби людини у нових умовах соціального розвитку.

Висновок з наведеної аргументації можна сформулювати таким чином: управління є соціальним інститутом, однопорядковим з релігією, освітою, правом і іншими атрибутами цивілізаційного розвитку і тому потребує власного теоретичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Бир Ст. Кибернетика и управление производством / Ст. Бир. – М.: Наука, 1965. – 391 с.
2. Богданов А.А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). [В 2-х кн.] / А.А. Богданов. – М.: Экономика, 1989. – Кн. 1. – 304 с.
3. Богданов А.А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). [В 2-х книгах] / А.А. Богданов. – М.: Экономика, 1989. – Кн. 2. – 309 с.
4. Вебер А. Что стоит за так называемым антиглобализмом? / А.Вебер // МЭ и МО. – 2001. – №12. – С.50–56.

5. Гегель Г. Афоризмы / Г.Гегель. // Работы разных лет в двух томах. – М.: Мысль, 1971. – Т. 2. – 630 с.
6. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Учебн. Пособие / П.Ф. Друкер / [Пер с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.
7. Друкер П.Ф. Практика менеджмента: Учеб. Пособие / П.Ф. Друкер / [Пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 398 с.
8. Кибернетика // Философская энциклопедия. – М.: Сов. Энцикл., 1962. – Т. 2. – С.496.
9. Клаус Г. Кибернетика и общество [Пер. с немец.] / Г.Клаус. – М.: Прогресс, 1968. – 432 с.
10. Самоорганизация: психо– и социогенез / Под редакцией В.Н. Келасьева. – СПб.: Издательство С. – Петербургского университета, 1996. – 200 с.
11. Тихонов А.В. Социология управления. – Издание 2–е, доп. и перераб. / А.В. Тихонов. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007. – 472 с.
12. Энгельмейер П. Технический итог XIX века / П.К. Энгельмейер. – М.: Типография К.А. Казначеева, 1898. – 107 с.

Бех Ю.В. Общая теория управления: в поисках источников ее становления
Раскрываются источники, из которых вытекает необходимость формирования общей теории управления – управление техническими, биологическими и социальными системами.

Ключевые слова: система управления, причина, менеджмент, философия управления.

Bekh, Y.V. The general theory of management: in search of the sources of its formation
The article describes the sources from which it follows the need for a general theory of management – management of technical, biological and social systems.

Key words: management system, cause, management, management philosophy.

Суб'єкти соціального управління: порівняльний аналіз основних концепцій

Проведено аналіз різних концепцій суб'єктів соціального управління, визначені їх переваги та недоліки. Автор на основі соціокультурного підходу обґрунтовує нову концепцію, що дозволяє більш повно відобразити сукупність суб'єктів соціального управління.

Ключові слова: суб'єкт соціального управління, концепція, суспільство.

Проблеми осмислення феномену управління привертати інтерес філософів на протязі тисяч років. Різні аспекти цього явища опинялись в центрі їх уваги в залежності від того, які соціальні проблеми набували актуальності, та від внутрішньої логіки розвитку філософії. З плином часу з'являлось все більше фундаментальних досліджень, в яких осмислювалось управління в цілому, його зв'язок з соціальним буттям людини, поряд з вузькоспеціалізованими працями, присвяченими окремим аспектам управління. Однією з проблем соціальної філософії є проблема виділення суб'єктів соціального управління, визначення їх сутності. Ще за радянських часів дослідники звернули на неї увагу (О.М. Аверін, І.М. Слепенков, М.М. Перфільєв та інші) і в рамках історичного матеріалізму була розроблена модель суб'єкт–об'єктних відносин, що перебільшувала роль держави, яка уявлялась головним і фактично єдиним суб'єктом соціального управління. Після розпаду СРСР, коли вітчизняна філософія пішла власним шляхом, В.Г. Кремень, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч та інші дослідники соціального управління значно розширили стару схему, хоча вона не була принципово змінена.

На Заході на противагу соціальній філософії радянських часів утвердилась полісуб'єктна концепція соціального управління Г.Ласуела, що передбачала інше розуміння поняття «суб'єкт управління». Вона була деталізована сучасними російськими вченими: Л.А. Бургановою, Т.І. Шамовою, П.І. Третьяковим, М.П. Капустінін, Д.Б. Юдінін, Ю.А. Конаржевським та іншими. Однак, проблема визначення суб'єктів соціального управління до цих пір остаточно не розв'язана, відсутній консенсус між дослідниками щодо методології дослідження самого феномена соціального управління, не існує критеріїв виділення суб'єктів соціального управління. Це викликає багато розбіжностей в поглядах на його різноманітні прояви, в тому числі, і на суб'єкт–об'єктні зв'язки в соціумі. На думку автора статті, для їх аналізу доцільно застосувати соціокультурний підхід, особливо, його варіант, розроблений О.С. Ахієзером.

Метою статті є аналіз існуючих концепцій суб'єктів соціального управління; обґрунтування їх нової, «розширеної» концепції на основі соціокультурного підходу.

Розглянемо існуючі філософські позиції щодо сутності суб'єкта соціального управління. Не зважаючи на те, що у філософській літературі присвяченій цій проблемі, можна знайти чимало визначень, в цілому, існує дві основні точки зору на сутність суб'єкт–об'єктних відносин в рамках управління та сутність суб'єкта управління. Першу можна назвати «суб'єкт–об'єктною» концепцією, яка ґрунтується на тезі про те, що в соціальному управлінні провідну роль відіграє держава як головний суб'єкт управлінської діяльності. Він керує об'єктом за допомогою різноманітних методів і досягає в такий спосіб своїх цілей. Дана концепція утвердилась у вітчизняній філософській думці після виходу праць радянського вченого О.М. Аверіна, який докладно досліджував управління суспільством [1]. І.М. Слепенков та Ю.П. Аверін визначили суб'єкт управління як «організаційно оформлені спільності людей, управлінські органи, сформовані ними, керівний склад, наділений управлінськими функціями» [2, с.10]. Зрозуміло, що в епоху панування марксистсько–ленінської ідеології, таке розуміння суб'єкту управління було єдино можливим, воно утверджувало керівну роль держави,